

ЯЩУК В.А.

*студентка спеціальності «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СЕРГА Т.О.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Соціальної роботи»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СКЛАДОВІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Соціальний захист – це збірне поняття, що означає дії, спрямовані на підтримку громадян, які постраждали від соціальних ризиків або опинилися у складній життєвій ситуації. Право людей на соціальний захист гарантується статтею 46 Конституції України. В поняття соціального захисту входять всі заходи, пільги і послуги, орієнтовані на підтримку кожної окремої категорії осіб, яка її потребує. Такими категоріями осіб є ветерани війни та учасники бойових дій, батьки, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також ті, хто бере під опіку або всиновлює таких дітей, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, безробітні, постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, пенсіонери, малозабезпечені та ін. Також в систему соціального захисту входить деяка робота з забезпечення основних соціальних прав громадян, які не перебувають у складних життєвих обставинах, така, наприклад, як видача довідок, посвідчень тощо [4].

В сучасній системі соціального захисту в Україні можна виокремити декілька складових. Різні дослідники виділяють різний їх перелік. Ми пропонуємо наступний поділ: соціальне обслуговування, соціальне страхування та соціальна допомога. Розберемо зміст кожної.

Соціальне обслуговування – це система заходів, спрямованих на надання послуг для окремих осіб чи груп населення з метою подолання або зменшення їхніх життєвих труднощів, підтримки їхнього повноцінного життя та соціального статусу. Соціальне обслуговування, у відповідності до головного закону у цій сфері ЗУ «Про соціальні послуги», включає в себе різні види послуг: соціально-медичні, соціально-побутові, соціально-педагогічні, соціально-економічні, психологічні, інформаційні та просвітницькі, послуги з працевлаштування та юридичні послуги [3]. Соціальне обслуговування проводиться в різних місцях – в інтернатних стаціонарних установах, установах денного перебування, реабілітаційних центрах, територіальних центрах надання соціальних послуг, на дому тощо. Щодо форм соціального обслуговування, найпоширенішими є допомога дітям, громадянам похилого віку в стаціонарних закладах та за місцем проживання, санаторно-курортне лікування та реабілітація людей з інвалідністю, забезпечення засобами пересування тощо.

Соціальне страхування – це сукупність виплат, які надаються з фондів соціального страхування для компенсації особам у разі існування для них страхового ризику. Основними ризиками є повне або часткове безробіття, тимчасова непрацездатність, вагітність та пологи, народження дитини та догляд за нею, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання та смерть. Допомогу по безробіттю надають центри зайнятості, а якщо безробіття часткове, то ті територіальні органи того центрального органу виконавчої влади, який відповідає за політику у сфері зайнятості населення. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами призначається на основі довідок з лікувального закладу і місця роботи чи служби зайнятості. Також є допомога при народженні дитини, що призначається одному з батьків на підставі свідоцтва про народження. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань також надає страхові допомоги застрахованим особам. Ці допомоги складаються з допомоги у разі тимчасової непрацездатності до повного одужання або встановлення інвалідності, одноразової допомоги у разі смерті застрахованої особи, щомісячних компенсацій втрати заробітку при частковій або повній втраті працездатності, допомоги дитині, яка стала інвалідом через травмування матері на виробництві або професійне захворювання під час вагітності, виплат під час професійної реабілітації потерпілого тощо [2, с. 108-109].

Після початку повномасштабного вторгнення ситуація дещо змінилася – з 1 січня 2023 року Пенсійний фонд України є єдиним уповноваженим органом, який здійснює всі страхові виплати в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Соціальна допомога – це форма підтримки для людей, які перебувають у скрутному становищі, яка поділяється на пільги та державні соціальні допомоги і надається переважно з бюджетних коштів або благодійних пожертвувань.

Соціальні пільги – це звільнення осіб від виконання їх обов'язків або надання додаткових прав у разі соціального ризику чи за наявності заслуг перед державою на законодавчому рівні. Пільги – це додатковий вид підтримки і надаються вони незалежно від того, чи має особа пенсії, інші допомоги або заробітну плату. Залежно від суб'єктів, яким вони надаються, пільги бувають для осіб з особливими заслугами перед державою, для постраждалих від техногенних катастроф, для ветеранів праці і війни, для багатодітних та малозабезпечених сімей, для дітей-сиріт, для людей похилого віку, для людей з інвалідністю та інші. За терміном надання пільги бувають тимчасові, постійні та особливі (що надаються при надзвичайних обставинах). Є також поділи за рівнем персоніфікації та за періодичністю – на одноосібні та сімейні, на одноразові та щомісячні, відповідно [1, с. 94-95].

Державні соціальні допомоги – це періодичні або разові допомоги, що надаються у грошовій формі вразливим категоріям населення. Соціальні допомоги мають аліментарний характер і, зазвичай, вони тимчасово замінюють заробітну плату або додаються до інших джерел доходу. Допомога може бути призначена на певний строк або назавжди для осіб, які не можуть працювати або мають обмежені можливості. Основними характеристиками державної соціальної допомоги є її безоплатний характер, фінансування з державного та місцевих бюджетів та адресність. Видами таких допомог є: державні соціальні допомоги малозабезпеченим особам та сім'ям, допомоги людям з інвалідністю (в т. ч. людям з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, інвалідам у наслідок війни), допомоги особам, що постраждали від техногенних катастроф, медична допомога, субсидії на оплату житла та комунальних послуг тощо.

Отже, сучасна система соціального захисту є добре розробленим, розгалуженим механізмом, що займається підтримкою соціальної справедливості, захистом прав і свобод громадян, а також підвищенням якості життя населення. Вона включає в себе різні страхові допомоги, пільги, матеріальне забезпечення осіб у складних життєвих обставинах та надання соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Андріїв В. М. Класифікація соціальних пільг. *Соціальне право*. 2017. Вип. 2. С. 91-99.

VI ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

2. Марич М.Г. Соціальне страхування : посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 176 с.
3. Про соціальні послуги : закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2019, № 18, ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 18.09.2025).
4. Соціальний захист. Гід з державних послуг – Гід онлайн. Дія : веб-портал. URL: <https://guide.diia.gov.ua/thematic-area/sotsialnyi-zakhyst> (дата звернення: 10.09.2025).